

A konferenciák hatást gyakorolnak a nagy városokra

I. New York City új korszakba lép

Szakítsuk félbe a konferenciák elég hosszú felsorolását, hogy felvázoljuk következő néhány nagyobb Általános Konferencia helyszínének történelmi hátterét és környezetét, ezek közül az egyik a hatodik volt, melyet New York City-ben, a Broadway imateremben tartottak meg. New York City 1825 előtt csak egy vidéki város volt. A jelenlegi város ezután született, és a vidéki New York nem volt többé, véget ért. Ebben az évben lett teljesen kész az Erie csatorna, és a Hudson folyó torkolatánál lévő város csatlakozott a nagy Nyugathoz. Megnyíltak a Nagy Tavak a kereskedelem előtt, és az Ohio és Mississippi völgyek kapuit közel hozta. Új élet kezdődött. Új és energikus korszak kezdete volt az.

1. NAGY ANYAGI ÉS SZELLEMI VÁLTOZÁSOK - Az 1825 és az 1840 közötti évek zavarokkal és nyugtalansággal, haladással és forradalmi fejleményekkel teljes évek voltak. Erős szellemi, erkölcsi és vallásos tevékenység folyt. A lakosság létszáma 166.000-ről 312.000-re ugrott – ez napjainkban is rendkívüli. Új-Angliaiak ezrével özönlöttek be, és a külföldről érkezők nagy csoportjai telepedtek le Staten szigeten. Ezt követte az 1835-ös tűzvész, melyet az 1837-es pénzügyi összeomlás váltott fel, viharként söpörve végig New York-on.

A város forró katlanná vált, ahol különféle nemzetiségűek és ellentétes vérmérsékletűek keveredtek, és mindezt **(599)** fokozta a kereskedelem hatása, mely a csatorna megnyílásával felszabadult. A lüktető harmincas éveket a végzetes negyvenesek követték. A faépületek átadták helyüket a kő- és téglá szerkezeteknek, melyek az ég felé törtek - először 7-8, majd 12-14 emeletesek. Szokatlan szerkezetű lófogatú kocsik kezdtek az utcákon közlekedni. Vanderbilt gőzhajói közlekedtek a tengerszoroson, de a vasúti-telefon fővonalak a vasútvonalakon még nem jelentek meg. Telefonvonalak nem voltak, bár Morse már elkezdte kísérleteit. Nem volt villamos, villanyvilágítás, gramofon, távbeszélő, kerékpár és természetesen autók, rádiók és televíziók sem.

A szellemi élet energikus lett. Horace Greeley és Wendell Phillips 29, Holmes és Lincoln 31 éves volt. Longfellow alig volt 33 és Garrison 35 éves. Emerson csak 37, és Bryant, valamint Vanderbilt 46. A vallási élet aktív volt, mivel New York-nak 32 presbiterianus, 27 episzkopális, 20 baptista, 15 metodista, 15 református, 11 katolikus, 5 univerzalista, 3 luteránus és 2 unitárius temploma volt. És most a város az előtt állt, hogy a nagy második adventi ébredés és prófécia-értelmezés főbb színhelyeinek egyikévé váljék.

Újságokat indítottak a megnövekedett lakosság mohó étvágya kielégítésére-- *Tribune* 1831-ben, *Sun (Napfény)* 1833-ban, *Herald (Hírnök)* 1835-ben. Lefektették le a New York Egyetem és Hittudományi Főiskola alapjait. A levegő telítve volt azon kísérletekkel, hogy a szegényeket a gazdagok ellen fordítsák, az idegen lakosság körében lévő zendülésekkel. Tehát New York a harmincas években egy civakodó és fegyelmetlen város volt.

2. ELŐRETÖR A RABSZOLGASÁG-ELLENES AGITÁCIÓ - Az országban új eszmék és elvek forrongtak, valamint a személyes felelősség mély érzése látszott érvényesülni. A régi rendet zavaró tételek hirdetői jelentek meg mindenhol. Rabszolgáság-ellenes **(600)** és mértékletességi kérdések keletkeztek, a társadalom tömegei által elítélve azok védelmezőit és szidalmakkal árasztva el őket. 1833 októberében megalakult a New York-i Rabszolgatartás-ellenes Társulat, melynek kapuit a csőcselék faltörőként támadta meg, mielőtt a tagok elhagyhatták volna az épületet. 1834-ben megszervezték a Fiatalemberek és Hölgyek Rabszolgatartás-ellenes Társulatát. És a Nyugat-Indiai rabszolgák felszabadításának második évfordulóját 1837-ben a nagy Broadway Imaházban tartották². Kemény emberek voltak együtt, és a csőcselék megtámadta a templomot a rabszolgatartás-ellenes közbenjárók miatt.

3. MÉRTÉKLETESSÉGI TÁRSASÁGOK SZÜLETÉSE - A mértékletesség szószólói sem jártak jobban. Arthur Tappan³, a lelki megújulás lelkes aktivistája az úrvacsorához tiszta, alkoholmentes mustot hirdetett, mire az újságok „gúnyröheje” válaszolt. Dr. George B. Cheever-t megkorbácsolták és a Massachussets-i törvényszéken rágalmazás miatt kihallgatták, és 30 napi börtönbüntetést szenvedett el a „Betekintés Giles diakónus szeszfőzdéjébe” című kis mértékletességi rajzáért. Mégis, New York államban 1834-re 2500 mértékletességi csoport működött és a mértékletességi társulatokat fiatalemberek virágoztatták fel az egyházakban.⁴

Időközben a politikai fazék is forrt. Csak 1834-től kezdve választották szavazással a polgármestert. A kampányok erőszakosak voltak, és Harrison

elnökségért folytatott kampánya Van Buren ellen kivételesen forró és dühös volt. Feszült idő volt az.

4. FORRADALMI MAGATARTÁS VALLÁSI TÉREN - Az élet minden területét vihar rázta, és az egyház sem menekült ettől. A XVIII. sz. régi kálvinizmusa vereséget szenvedett a különböző, újabb felfogásokkal szemben, és nem kevesen, akik a Westminsteri Hitvallás egyházaiban megmaradtak, **(601)** az ősi kifejezéseket tágabb értelmezésük szerint dolgozták ki. A kálvinizmus egyik vallási újtója Charles G. Finney, akinek Broadway-i Imaházát kell most bemutatni.

II. Broadway Imaház - a lelki megújulás és reform központja

New York híres Broadway Imaházának története - mely Broadway-en épült a Leonard és Anthony Street között - lenyűgöző. Itt ült össze 1841. október 26-27-én a negyedik millerita Általános Konferencia. A szentsátor imaház egy átmenet volt a kongregacionalista és presbiterianus szervezetek között. Ez a nagy épület az 1835-36-os vallási, társadalmi és politikai viharok idején emelkedett.

Charles G. Finney⁵ olyan lelki tapasztalatot ment keresztül, mely mindent új színben tüntetett fel előtte. 29 éves korában szíve mélyéből megtért. Miután meglátta Jézus Krisztus arcán az Isten szeretetét, a Régi Iskola múltban keletkezett sok értelmezése iszonyatos lett neki. A hitáltali megigazulás egy ragyogó lelki valóság volt, nem csupán teológiai kifejezés vagy elv. Finney-t egyedül egy ellenállhatatlan befolyás irányította az evangélium munkájába. Amerre csak járt, a gyülekezetek újjáéledtek, mialatt az ébredés prédikátorai fejedelmének kezdték nevezni. De mindeközben állandóan gyalázták, újtónak és eretneknek nevezték. A kis városokból nagyokba hívták meg, de senki sem hívta meg New Yorkba. Ekkor Anson C. Phelps eltökélte, hogy meg kell őt hallgatni, kibérelt egy üres templomot és meghívta. El is fogadta a meghívást, és egy csodálatos ébredés követte.⁶

Ebből az ébredésből számos Ingyenes Presbiteriánus gyülekezet jött létre. Ebben az időben New York lakosságának nagy része nem járt templomban, mert képtelen volt megfizetni a magas padárakat. A magas padpénzek eltörlése következtében **(602)** ezek az ingyenes templomok nagyszámú hallgatóságot vonzottak a templomba-nemjárók tömegéből. Lewis Tappan, közismert nagykereskedő, egy újjáépített színházban egy új templomot szervezett és 1832-ben meghívta Finney-t lelkésznek. Itt Finney a templomba-nem járók közül felépítette a gyülekezet tagságát, hogy százával

tértek meg. 1834-ben Finney a Földközi tengerre utazott, hogy visszanyerje egészségét. Éppen ebben az időben New York City-ben a lázadásokat levertek, tehát a rabszolgatartás-ellenes zavargások távollétében történtek, amikor a rabszolgatartást ellenző társaságok lelkeszeit megtámadták, és otthonaikat szétzúzták. De Finney meggyőződése közismert volt, és visszatérése után eltiltotta az úrvacsorától azokat, akik rabszolgákat tartottak. 1834 decemberében megkezdte híres *Előadások az újjászületésről* című sorozatát.

Finney és saját gyülekezete között jól mentek a dolgok. A presbitériummal azonban komoly nehézsége adódott, ezért Finney elhatározta, hogy visszavonul a presbitériumból, és egy független gyülekezetet szervez. A barátok felajánlották neki, hogy építenek egy nagy imaházat a Broadway-n, és a rendelkezésére bocsátják. Finney terveket és kikötéseket készített. Azt akarta, hogy legyen egy tágas előadóterem, ahol mindenki erőlködés nélkül hallhatja, mivel abban az időben nem volt hangerősítő az előadásokon. Kitartott az mellett, hogy fontosabb „az akusztika, mint az esztétika”, és nem szimpatizált azzal a gondolattal, hogy csak néhány különleges társadalmi csoporthoz tartozó család járhasson templomba. Végül, az építészmérnökökkel és építőkkel való harc után megegyeztek egy kör alakú formában, nyolc lépcsős széles galérián elhelyezett ülőhelyekkel körbe az egész épületben. (Illusztráció az 556. oldalon) A kórus és a zenekar a szószék mögött helyezkedett el folyamatosan a padlóról a galériáig.

Így, nagy mérete miatt a Imaház alkalmas volt minden rendű és rangú népség befogadására. A galériái nagy befogadóképességűek voltak, és a szegények nem féltek ide bejönni. Népszerű templommá vált, és kitűnő akusztikája következtében ideális volt nagy témák megvitatására és óriási hallgatóság befogadására. A nemzet legnagyobb **(603)** szónokai és reformátorai jöttek el a Szentsátor imaházba, mely sok érdemes ügy előtt tartotta nyitva kapuját. A hazafiasság, reformok és életerős vallási összefüggések helyévé vált. Az oktatás, a hazai és külföldi missziók, valamint a rabszolgatartás megszüntetésére létrejött különböző jótékonyági és jóléti egyesületek és mértékletességre irányuló szervezetek, Biblia- és traktát-társaságok, mind itt a Broadway Szentsátor imaházban tartották értekezleteiket, ami rövidesen a nagy tömeg-összejövetelek híres és ideális helyévé vált.

1835 februárjában Finney-t kinevezték az új Ohio-i Oberlin Intézet teológiai professzorává, ahol egy teológiai osztályt létesítettek. Azzal a

feltétellel fogadta el a kinevezést, hogy a téli hónapok alatt továbbra is folytathatja New York-ban az igehirdetést. A Broadway Imaház építését májusban kezdték meg. 1835-36 telén Finney visszament New York-ba, de egyre többször került összeütközésbe a presbitériummal a Régi Iskola hittételei és nevelési elvei miatt. Mint már előzőleg említettük, a Szentsátor imaház megszervezésekor 1836-ban Finney megnyerte Charles Fitch-t a szolgálatra, aki a Hartford-i, Connecticut-i Ingyenes Gyülekezet lelkésze volt.⁸ Fitch felolvasta azok nevét, akik az új gyülekezetet alkotják, majd az Alapelveket, Szabályokat, a Hitvallást és a Szerződést, melybe mindnyájan nyilvánosan beleegyeztek. Majd kijelentette előttük, hogy a Broadway Imaház⁹ egy szabályosan megszervezett gyülekezet. Az egyház virágzott, és folyamatos megújulás következett.

De a kettős felelősség túl soknak bizonyult Finney egészségének, és az Oberlin-i elvárások egyre munkaigényesebbek lettek. Így 1837 tavaszán arra kényszerült, hogy gyenge egészsége miatt átadja az Imaházat és elhagyja New York-ot az állandó Oberlin-i tartózkodása miatt. Az Imaházban a dolgok ettől kezdve nem túl jól mentek és nézeteltérések törtek ki. George Duffield a már említett prófécia-értelmező¹⁰ lett a helyettes lelkész. **(604)** Majd 1839-ben Joe Parker-t lelkészként beiktatták, de 1840 júniusában lemondott. Az Imaházat eladásra meghirdették, és jelzáloggal megterhelték. David Hale, a *New York-i Kereskedelmi Napló* (*The New York Journal of Commerce*) alapítója 1840, júniusában 34.363 dollárért megvette és meghívta a tagságot, hogy alakítsanak egy Kongregacionalista Gyülekezetet, melyet szabályosan megszerveztek. 1841. január 1-től kezdve Edward W. Andrew¹¹ volt a meghívott lelkész, és a gyülekezet továbbra is a Broadway Imaház név alatt folytatódott.¹²

A Milleritáknak az Imaházban tartott negyedik Általános Konferenciájáról a következő részben fogunk beszámolni. Az 1841-42-es év telén három hónapos érdekes vallási megújulás történt. Sokan megtértek, különösen fiatal emberek. Andrew vonzó egyéniség és „tehetséges szónok” volt. Hangja megragadó, stílusa világos, egyenes és erőteljes volt. Nagy tömegek jöttek, hogy hallgassák magyarázatát a millennium-előtti második adventbe vetett hitéről, a próféciákról, melyek mélységesen érdekelték. A Szentsátor imaház történésze írja:

„A Szentsátor Imaház befogadóképessége alig több, mint 3000 ülőhely, de a tömegek elárasztották az épületet, megtöltötték az ülőhelyeket és a lelkes hallgatók állva megtöltötték az ülőhelyek közötti folyosókat. Különösen akkor volt ez így, amikor 1843-ban a hetedik napon, vasárnap este a második adventről tartott előadást. Mr. Andrews lelkes szószólója volt annak a hittételnek, hogy Krisztus második eljövetele megelőzi a

millenniumot. 'Sokat prédikált Dánielről és magyarázta a próféciaikat' mondta a régi hallgatók közül az egyik; a New York-i *Herald* ezen népszerű előadások közül a legutolsóról azt közölte, hogy '10.000 ember hiába próbált már bejutni a zsúfolásig megtelt épületbe.'"¹³

Tehát látjuk, hogy erősen kötődtek kiváló vallási vezetők a negyvenes években a második advent hirdetéséhez anélkül, hogy egészen összeköttetésben lettek volna a milleritákkal, és hogy a **(605)** próféciamagyarázat széles körben elterjedt, és rendkívül tiszteletben tartották. De térjünk most vissza a millerita konferenciákhoz.

III. A negyedik konferencia a Nagy Broadway Imaházban

A hivatalos felhívást, miszerint 1841. október 26-27-én New York City-ben a nagy Broadway Imaházban tartják a negyedik konferenciát, közzé tette a *Christian Herald and Journal (Keresztény Hirnök és Napló)* és a *Zions' Herald (Sion Hirnöke)* és úgyszintén a *New York Herald* is, mely a napi híreket közölte. A *Tribune* is elég hosszan tudósított a konferenciáról. A felhívás egy példányát egy magyarázó megjegyzéssel New York City valamennyi lelkészének személyesen címezve küldték meg, hogy olvassák fel a „meghívást” a templomaikban. A meghívottak között különböző anglikán lelkészek voltak, köztük Litch, Jones, Himes és Ward. A témák között szerepeltek a vezető próféciaik, a nagy hitehagyás, a millennium előtti advent, felkészülés az Úr jövő nagy napjára, és a feltámadás. A lehető legkevesebb foglalkozást tartották, nyilván azért, hogy megvárják, amíg Miller velük lehet, és véleményét elmondhatja, és tanácsát adhatja nekik.

John Lindsey, a jól ismert New York-i lelkész az elnöksége alatt megtartott, a maga nemében páratlan gyűlést ezekkel a szavakkal vezette be: „Az evangéliumban hirdetett mennyek országa egy jövőbeli adományozás.” Ezt követte egy párbeszéd az országról – annak természete, dicsősége és közelsége – a Boston-i Josiah Litch-el, a New York City-beli Henry Dana Ward-al és a Boston-i J. V. Himes-szal, mint előadókkal. Ez volt a nemzet legnagyobb városára gyakorolt első sikeres benyomás. A *New York Tribune* jelentése a gyűlésről a következő volt:

„Az egybegyűltek mélységes figyelemmel hallgatták, és egyértelmű helyesléssel fogadták az előadók véleményét, kivéve az időpont *rögzítését*, . . . mely nem győzte meg, és nem elégítette ki a hallgatóságot. Azonban a közönség figyelmének felkeltése mellett, a Gyülekezet a legörvendetesebb eredménnyel vett részt. Az egyházak lelkészei sok esetben tanulmányozásukat megújuló érzellemmel közvetlenül az érdekes tárgyra fordítják; és sok keresztény kutató lelkiülettel olvassa a Bibliát, tanulmányozzák, hogy ezek a dolgok vajon úgy vannak-e, és sokszor naponta jobban **(606)** és mind jobban meggyőződnek az igazságról, az elnök által kijelentett felfogás fontosságáról, és az esti előadások tárgyáról.”¹⁴

A záró előadáson feltűnően nagy hallgatóság volt jelen. Íme a jelentés:

„A legmélyebb figyelemmel hallgatták az utolsó előadó ékesszólását, és a hallgatóság csendessége az egész szolgálat alatt bizonyítéka volt az előadás tárgya iránti mély érdeklődésüknek, hogy az evangéliumban hirdetett Isten országa közel van.”¹⁵

„Sok szívre mély és komoly hatással volt,” amint J. V. Himes bemutatta azokat az alapokat, melyeken hite nyugodott. Az 1260 év, a 2300 év, a bukás, a jubileum és a hatodik évezred végén a millennium, mind a beteljesüléshez és az utolsó trombita megszólalásához vezettek. Az idők jelei, a háborúk és a háborúk hírei, az egyház laodiceai állapota, mind a beteljesedés közelségét jelzik. Krisztus hamarosan „összetöri” a nemzeteket hatalma vesszőjével, és átadja őket a fenevaddal és hamis prófétával együtt az égő tűznek, mely Előtte jár, amint eljön megítélni a földet igazságossággal és a népeket méltányossággal. Ismét érezhető volt a férfiak szívében az Istenért égő izzás és buzgalom. A hatás mély volt.

IV. Az ötödik értekezéslet Miller szülővárosában

Betegség és más körülmények megakadályozták Millert, hogy az első négy Általános Konferencián találkozhasson az őt követő adventista vezetőkkel, ezért az ötödiket szülővárosában, a New York állambeli Low Hampton-ban hívták össze 1844. november 2-5-ig. Emlékezzünk rá, hogy Low Hampton volt az a város, - ahol Miller 1816 óta tagja a baptista gyülekezetnek - ahonnan Miller elindult Dresdenbe, hogy 1831 augusztusában, éppen tíz évvel ezelőtt megtartsa első igehirdetését a próféciákról. Ugyancsak a Low Hampton-i baptista gyülekezettől kapta **(607)** első igehirdetői engedélyét, 1833-ban. És most a növekvő millerita mozgalom ötödik Általános Konferenciáját ugyanabban a baptista templomban tartották William Miller elnökletével, és az ő általa megtérített emberekkel, mint küldöttekkel. A résztvevők nemcsak New York és Vermont városaiból jöttek, hanem távoli vidékekről, beleértve Kanadát is.

Nagy lépésekkel tört előre a mozgalom e néhány év leforgása alatt. Erős férfiak csatlakoztak a mozgalomhoz, és a küszöbön álló advent hirdetésére szentelték életüket. Számos felekezet lelkésze, akik még nem nyilatkoztak, eljöttek meghallgatni az üzenetet. Az érdeklődés lelkülete terjedt. Az első két elfogadott határozat így hangzik:

„1. Elhatároztuk, hogy mindenestől elvetjük azt a tételt, hogy Krisztus a millennium előtt jön el az ég felhőiben. . . .

„2. Elhatároztuk, hogy meggyőződésünk szerint teljesen elérkezett az Éjféli Kiáltás hirdetésének ideje – 'Ímhol jó a Völegény', és mindazok, akik részesülni akarnak az első

feltámadásban, pillanatnyi veszteglés nélkül keljenek fel, készítsék fel lámpásaikat, hogy készek legyenek a Völegénnyel való találkozásra.”¹⁶

Ugyanitt szavazták meg, hogy még négy Általános Konferenciát hívnak össze - egyet Hampshire-ben, egyet Massachusetts-ben, egyet New York államban és egyet Vermont területén. Low Hamptonban Josiah Litch és Miller voltak a vezető előadók és egy általános „Körlevelet”, vagyis nyilatkozatot és figyelmeztetést szavaztak meg, mely kifejezésre juttatta a konferencia meggyőződését.

Egy másik elfogadott határozat bizalmat szavazott Miller-nek, Himes-nak, Litch-nek, Jones-nak és Ward-nak és azoknak, akik „egyetértének velük” az advent hirdetésében. Az összes közeli advent hívő „bizalmát, imáját és közreműködését ígérték nekik.”¹⁷ Ezen egyházi vezetők közül a legtöbben „jobban meggyőződtek”, mint valaha az „1843-as” adventre meghatározott „időpontról”. Voltak azonban, akik nem látták ezt világosan. **(608)** Mint említettük, ezek közül az egyik Ward volt, az első konferencia elnöke, aki gyakran kifejezésre juttatta kételyeit az advent üzenet e meghatározott idejével kapcsolatban. Eltérő nézetét jól kifejezte egy levelében, amit a *Signs*-ben 1841. végén megjelentettek:

„Széltében-hosszában ez a mi véleményünk a meghatározott idő vonatkozásában. Nem ellentmondásos szellemében küldtük el ezt a levelet nektek Szerkesztő Urak, hanem alázatos és őszinte vágyakozással, meert személyesen csak azért felelhetek, amit személyesen megtartok; és ki kell oktatni bármely ügyben, ami nekem úgy tűnik, hogy ok nélkül eltérő ettől. Ez a mi Urunk közeli eljövételébe vetett hit egyik áldott gyümölcse, hogy együvé tartozhatunk emberekkel, akik különböző pontokon más véleményen vannak, de egyetértének *‘azon áldott reménységben’*. Serkenteni kívánom a forgalmatokat, hogy olvasóitok száma megsokszorozódjon, és ennek közzétételét nem a vita kedvéért kérem, hanem az Úrhoz való tartozás vélemény-szabadságáért. *‘Nem tudjátok az időt vagy időszakot, melyet az Atya saját hatalmában tartott meg,’* mialatt veletek várom eljövételét és uralkodását.”¹⁸

E levelet természetesen azonnal kinyomtatták. És Henry Jones, ugyanannak az első konferenciának a titkára is hasonlóan nem értett egyet ezzel a különlegesen meghatározott időpontban, mint ahogy más kiváló emberek is, mint például Nathan N. Whiting professzor is, aki rövidesen csatlakozott az advent ügyéhez. Ennek ellenére elismert és fontos szerepet vittek a mozgalomban anélkül, hogy a pontos „1843 évet” tanították volna. Érdemes megismételniünk, hogy a mozgalom, sokkal, de sokkal többet jelentett, mint önmagában az „idő” meghatározás fontossága. Kiállt amellet, hogy az Üdvözítő szószerinti, személyes ezer év előtti eljövetele nagyon közel van - a népszerű világmegváltó programmal ellentétben. Lényeges dolog erre emlékezni.

Számos kisebb konferenciát hívtak össze. Inkább helyi jellegűek voltak, de a mozgalmon előrehaladásáért hatékony evangélizáló szolgálatot teljesítettek. Egyetlen előadó ismertette a konferenciát a *Signs*-ben, megjelölve a helyet és időpontot, a Bibliai tanulmányokat és délelőttönként a szociális összejöveteleket, valamint a délutáni és esténként tartott előadásokat. Ilyen alapon volt felépítve a programjuk. Az érdeklődők szilárdan meggyőződtek arról, hogy az „advent közel van”.

(609)

V. Négy államban négy kisebb értekezletek

A következő négy Generál Konferenciát, a 7-10-es számúakat, Dover-ben (New Hampshire 1841. december 14-16.), Pomfret-ben (Connecticut 1842. január 18-20.), Sandys Hill-ben Albany-hoz közel (New York állam február 1-4.) és Colchester-ben (Vermont február 8-10.) tartották. Ezek kisebb összejövetelek voltak és mind a négyet templomokban tartották, nagyrészt baptista templomokban, bár az egyiket egy presbiteriánus templomban. Miller, Himes, Litch és Robinson voltak a fő előadók. Doverben (a hetediken) jelentős volt az érdeklődés és szorgalmasan tanulmányozták a próféciaikat. A kis szarvat a pápaságnak tekintették, és speciális idejének a végét 1798-nak. Mindenkit felhívtak az Éjféli Kiáltás közlésére.¹⁹ Elégségesnek tartották, hogy higgyenek a mi Urunk közeli második eljövételében, az év meghatározása nélkül. Miller volt az elnök.

A Pomfret-ban, William Thayer elnöklete alatt megtartott (nyolcadik) konferencián Himes és Litch voltak főképpen az előadók. Tanulmányozták a földi ezer év téveszméjét és a különböző próféciaikat -különösen a 2300 évet. Az értekezletet határozottan eredményesnek tekintették.²⁰

A Sandy Hill-i (kilencedik) Konferenciát a presbiteriánus templomban és udvarházban tartották, hasonló nagy érdeklődést jegyeztek fel, részben az előző Low Hampton-i Konferencia folytatásaként. Számos meghívást jegyeztek fel más konferenciák megtartására vonatkozóan. Mélyen gyökerezett az a benyomás a megjelentekben, hogy a széles körben hirdetett Éjféli Kiáltás a Vőlegény megjelenések biztos előjele. Az udvarházban megtartott összejövetelen sokan megtértek jelentették ki magukat, köztük egy kiváló ügyvéd, H. B. Nothrop is. Azért jött, hogy hallja a bizonyítékokat, azt remélve, hogy könnyedén megdöntheti őket, azonban a valóságban ő győződött meg azok igazságáról.²¹ Ezután a nyilvánosság számára tartott helyi konferenciák nagy gyakorisággal szaporodtak el, nemcsak szerte New England-ben és a Középső Államokban, hanem a közeli

kanadai **(610)** tartományokban is. Ezekről is örvendetesen nagy érdeklődést jegyeztek fel.

A Colchester-i (tizedik) gyűlésen T. Galusha diakónus elnöklete alatt hasonlóan „sokan vettek részt”. Sok lelkész jelent meg, hogy fontolóra vegye a bizonyítékokat. Ismét az egész országon keresztül hangzó Éjféli Kiáltás jelentőségét hangoztatták. Nyomatékosan kiemelték a 2300 évet, amint az 1843-1844-ben jár le. Ezt hangsúlyozta James Sabine a Vermont állambeli Bethel protestáns episkopális egyház rektora a konferenciához küldött levelében. Ennél a pontnál jegyezte meg a *Signs* szerkesztője, „A második advent konferenciák az utóbbi évben megszaporodtak, és fontosakká váltak”.²² Valójában két év alatt összesen 132 volt. Így érkezünk el a jelentős New York-i Konferenciához, és előkészítő gyűléseihez.

VI. Lassúbb a lendület New York City-ben

New York-ban rendkívül lassan haladt előre az ügy. De 1842 tavaszán Himes és Miller kibérelte a Broadway-en a nagy és drága Apolló Termet előadássorozat megtartására. Azonban e világvárosban oly sok csábító dolog volt, hogy Miller neve és prédikálása nem vonzotta a sokaságot, mint a kisebb városokban. Az előrelépés nehéz volt, és az ellenséges sajtójelentések előítéletet szültek. Úgy látszott, kevés barátja akad az advent ügyének. Litch mondja az uralkodó nézetről:

„Az adventistákkal kapcsolatban az a benyomás külföldön, hogy szörnyetegek vagy majdnem azok és civilizálatlan emberek. Olyan erős volt e benyomás, és olyan általános, hogy napok múltak el, és alig egy-egy hölgy mert megjelenni az összejöveteleken.”²³

Lehangoló perc volt ez. De azok, akik eljöttek, beszéltek másoknak az összejövetelek hatásáról, és az előítélet végül eloszlott. A hallgatóság növekedett, és végül is a helyiség megtelt figyelmes hallgatókkal. A New York-i *Luminary (Világító)* és a *Journal (611) of Commerce (Kereskedelmi Napló)* korrekt riportot közölt²⁴, és ezzel egy tartós érdeklődést alapozott meg, mely jót ígért a jövőre nézve.

Miller huszonegyedik előadása előzte meg a május 10-12-i háromnapos Általános Konferenciát, melynek elnöke Dr. A. Doolittle, titkárai pedig Henry Jones és Joshua Himes voltak. Az előadásokat Miller, Litch, Aitkins, Jones és Kenney tartották. A Szentírás felsőbbrendűségét hangsúlyozták, a próféciaák tanulmányozásában a divatos „ide-oda kapkodást”, a zsidó nemzet nem szó szerinti helyreállítását, az Antikrisztus megsemmisítését az adventkor, és az idők jelei felismerésének szükségességét. Kifejezésre juttatták azt a meggyőződést, hogy a „teljes igazságot” nyilatkoztatják ki. És a régi

„vélemények” egy kidolgozott megállapítását jelentették meg a *Signs*-ban. Azt is megszavazták, hogy egy társulást kell alakítani, ami meg is történt május 18-én dr. A. Doolette elnökletével, mely szerint a tagok fizetnek havonta egy összeget a költségek fedezésére. Számlát nyitottak az adventista kiadványok számára.

Ősszel Himes és Miller visszatért New York City-be, és prédikáltak abban a templomban, ahol George Storrs szolgált. Fokozatosan nőtt az érdeklődés. Ezt követte Apollos Hale egy másik előadássorozata a közeledő adventről, amit a metodista református Enoch Jakob Anthony Street-i templomában tartott. Ennek eredményeként a New York-i hívők száma jelentősen növekedett. Ekkor határozta el Himes egy adventista napilap kiadását, legalább néhány hétig, hogy a nyilvánosság elé tárják olcsó és népszerű formában a millerita nézetek főbb pontjait. Tehát 1842 novemberében a fent említett *Midnight Cry (Éjjéli Kiáltás)* így indult el Nathaniel Southard szerkesztői felügyelete mellett. Egyedülálló és rendkívül sikeres vállalkozás volt. 24 szám jelent meg, minden szám 10.000 példányban. Ezután hetilappá alakították át, melynek a forgalma fokozatosan növekedett. Ez folytatódott az 1844. őszi csalódásig, mivel utána a nevét *The Morning Watch (Reggeli Őr-re)* változtatták.

(612)

VII. Az advent ügyének megalapítása Philadelphiában

Boston-on és New York-on kívül is voltak a millerita ügynek más fontos központjai is. Ezek közül az egyik legfontosabb Philadelphia volt. Josiah Litch először 1842. elején látogatott a városba, majd novemberben visszatért Apollos Hale-l, hogy nyilvános előadásokat tartson. Az egyházakat általában bezártak előttük, de a barátok kibéreltek egy előadótermet, és decemberben megkezdődtek az előadások. Ezek heves ellenállásba ütköztek. Litch mégis kieszközölte, hogy véglegesen megvesse a lábát. A különböző egyházakból egy 30 tagú bizottság alakult, akik összejöveteli helyet biztosítottak és támogatták az advent ügyét. Nagy küzdelem volt ez, mert a templomok hétről-hétre visszhangoztak az ellenük szóló vádaktól. De úgy látszott, az ellenállás csak felkelteti az érdeklődést és sok embert arra késztetett, hogy megvizsgálják az előadott üzenetet.²⁶

Miller és Himes nagy hadjáratot tervezett a Testvéri Szeretet városában. Himes, mint egy támadó ék törte az utat, és tartott néhány előadást.²⁷ Majd Litch kibérelte a nagy Kínai Múzeum Előadótermét 13 estére,²⁹ melynek befogadóképessége 6.000 fő volt.²⁸ (illusztráció az 556. oldalon) Miller

február 3-án kezdte előadásait, melyeket egy hétig naponta kétszer tartott. Az érdeklődés február 9-én hágott tetőfokára, mikor valaki elájult a zsúfolt helyiségben, és majdnem pánik tört ki. A terem zsúfolt volt, és a kiszorult tömeg bejutási lehetőséget keresett. Mikor kinyitották az ajtókat, hogy kivigyék az ájult asszonyt, a kint rekedt tömeg befurakodott. Ezután egy fiú „tűz”-et kiáltott, és a nagy embertömegben azonnal zűrzavar lett. Mikor végül a rendet helyreállították, legjobbnak látták felosztatni a gyülekezést arra az estére. Egy férfi megpróbálta félbeszakítani az előadást a következő napon, de az elszánt tömeg távozásra kényszerítette. A nagyobb kellemetlenségtől félve, **(613)** az épület tulajdonosai arra a napra ismét bezárták az épületet.³⁰

Február 10-én Miller zsúfolt ház előtt mondta el búcsú előadását. Megható és ünnepélyes alkalom volt ez. A tömegtől búcsúzva, azt mondta nekik, hogy ebben az életben nem látják többé az ő orcáját, de reméli, hogy rövidesen találkoznak az igaz hívők az eljövendő országban. Amikor megkérdezte, hogy hányan hisznek az Üdvözítő közeli eljövetelében, sokan felálltak, és sokan könnyeztek.³¹ Litch szerint e sorozat szíve mélyéig megrázta Philadelphiát.³² Miller pályafutása során talán ekkor nyilvánult meg legerősebben szónoki képessége. A tömeg figyelmét másfél órára is lekötötte, és a kétharmad rész az előadást követő imaórára is visszamaradt. Litch írja:

„A szentek örvendeztek, a gonoszok reszkettek, az elpártoltak remegtek, és az Úr szava megdicsőült. Kétlem, hogy Miller valaha is tartott hatásosabb előadássorozatot.”³³

Ebben az időben adta ki Litch Philadelphiában a *Riadót (Alarm)*, mint egy filléres újságot. 13 hétig jelent meg, 4.000 példányban. Olvasóterem nyílt meg, és hamarosan az adventi ügy szilárdan megalapozódott. A Milleri összejövetelek számára lefoglalt óriási Kínai Múzeum lett ettől kezdve rendszeres összejöveteli helyük. Május 19-én az egyik Philadelphia-i újság szerkesztője a Múzeumban tett látogatásáról a következő leírását adja:

„Elmentünk az előadóterembe, beléptünk a milleriták hatalmas gyülekezetébe - valóban hatalmas volt; a hatalmas terem, az egykori Kínai Múzeum, tömve volt férfiak és nők, öregek és fiatalok tömegével, akikről látszott, hogy lélegzetviasszafojtva és némi izgalommal érdeklődve csüngtek a lelkesült szónok izzó szavain.”³⁴

Visszatérve Litch, márciusban egyesítette a Philadelphiai *Riadót (Alarm)* a *Riasztó Trombitával (Trumpet of Alarm)*, melyet **(614)** nyugati és déli terjesztésre szánt. 25-30.000 példányt osztottak szét. A Philadelphia-i Általános Konferencia Litch összejöveteleit követte nyomon és két hétig tartott (május 14-től 28-ig)³⁵, állandóan nagy hallgatóságot vonzott. A napi

sajtó „hatalmas gyülekezésnek” nevezte, az *Éjjéli Kiáltás (Midnight Cry)* pedig „óriási sokaságról” tudósított.³⁶ Himes, Brown, Litch, Storrs, Hervey, Cook és mások voltak az előadók. Ima- és tapasztalati órák voltak az értekezlet jellemzői. Virginiába Brown és Berry által támogatott misszió indult. Megalakult a „Philadelphiai Második Advent Szövetség”, mely hittérítő szándékkal jött létre.

VIII. A Boston-i Konferencia kezdeményezi a tábori összejöveteleket és táblázatok használatát

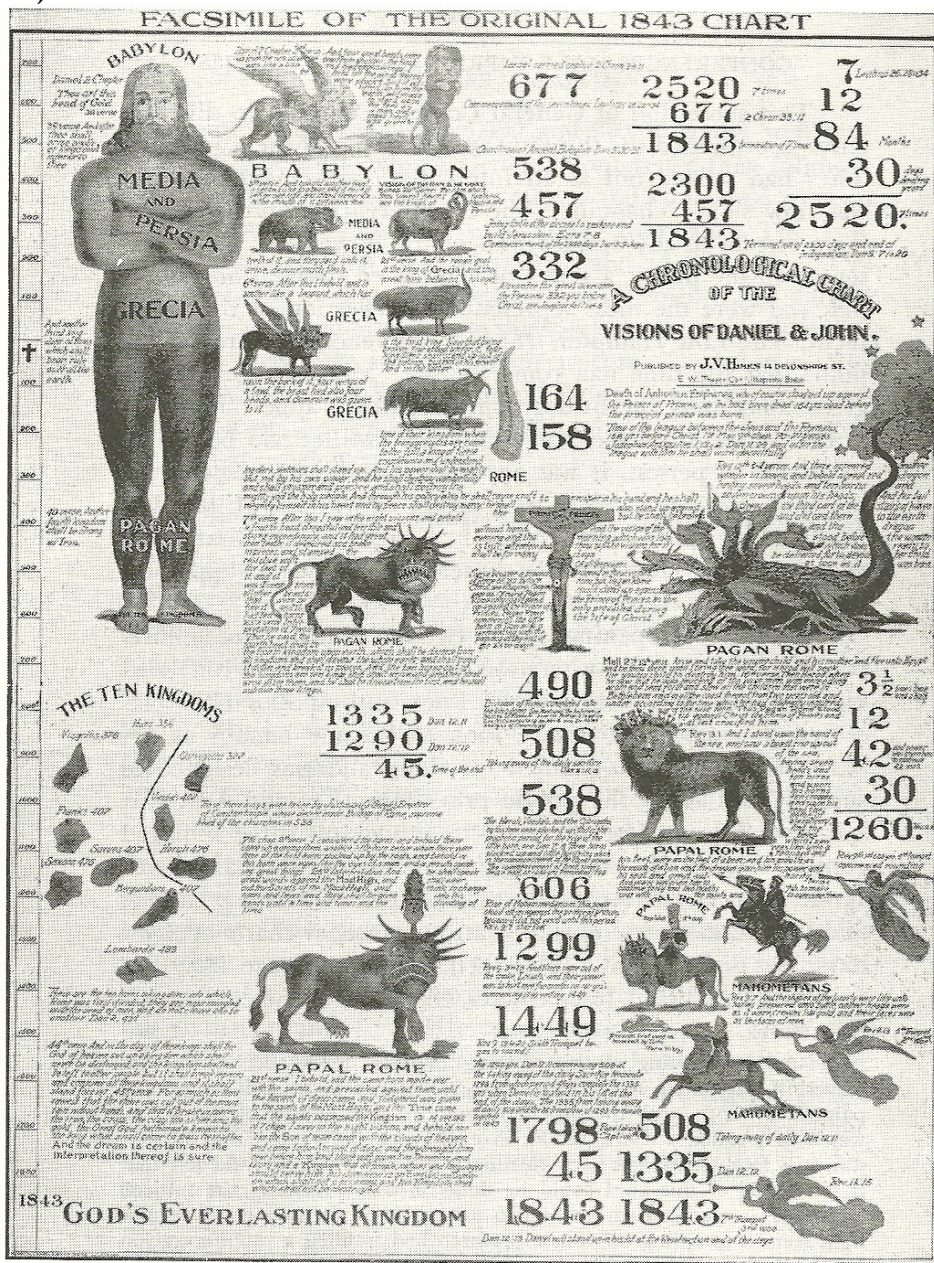
Amíg New York City-ben az Apolló Csarnokban tartott különleges összejövetelek öröndetesen haladtak, a Boston környéki vezetők az adventista hívők általános gyülekezését szervezték meg az ún. Évforduló Hetén. Új-Anglia legtöbb jótékonyági egyesülete - Biblia, Béke, Nevelési, Hittérítési, Lelkészi, Traktátok, Vasárnapi iskola és Külföldi Misszió - Bostonban ülésezett május utolsó hetében. Így azután a Milleriták is bejelentették, „Mi is velük tartjuk a mienket a teljes héten át”³⁷ Ennek megfelelően május 24-től tehát lefoglalták a kényelmes Melodeon előadótermet. Az összejöveteleket sikeresen kezdték meg, nagyszámú hallgatósággal. A messzemenő tervek és eredményeket illetően ez bizonyult a legfontosabb konferencia-sorozatnak. A hitpontokat pontosabban határozták meg, mint eddig bármikor. Joseph Bates volt az elnök és J. V. Himes a titkár. A bizottságokban részt vett William Miller, Charles Fitch, Josiah Litch, Apollos Hale, T. M. Preble és sok más adventista lelkész és előadó. És az Évforduló Hetének gyűlései közül egyik sem részesült nagyobb figyelemben és érdeklődésben, mint az Adventista Évforduló Konferencia.

(615) A különböző városokban tartott, egymást követő Általános Konferenciák összehangolták a vezetőség gondolkodását és tervezését. Felekezeti mozgalmaként kezdték, de ez most lassan változni kezdett. Ezek a konferenciák alkották a mozgalom előrehaladó folyamában a szakadatlan áramlást. Meggyőződésükről a lakosság elé tártak egy megfontolt nyilatkozat-sorozatot, és ezek a legjellegzetesebben tükrözték vissza a mozgalom jellegét. A Low Hampton-i (ötödik) konferencián hangoztatták az éjjéli kiáltás idejének elérését, a Vőlegény küszöbönálló megjelenésére vonatkozóan. Mivel ez volt az első Általános Konferencia, melyen Miller személyesen jelen volt, nyilvánvalóvá vált, hogy a mozgalom Millerrel, vagy Miller nélkül megingathatatlanul halad előre. A Sandy Hill-i

(kilencedik) konferencia a közelgő advent hirdetésére felajánlott minden alkalom kihasználását sürgette az egyházakban

A tizenkettedik Általános Konferencia legelején ismét Bostonban, - ahol az első generál konferencia jött össze 8 hónappal azelőtt - Charles Fitch és Apollos Hale bemutatták prófétikus táblázatukat, mely hamarosan mint az „1843-as táblázat” vált híressé. Vásznonra volt festve, azzal a céllal, hogy egyszerűsítse és egységessé tegye az adventista előadók nyilvános előadásait. A konferencia megszavazta, hogy 300 nagyméretű másolatot készítsenek arról, és ez a táblázat rövidesen iránymutatóvá vált. Ettől kezdve egyöntetűen ezt használta minden millerita előadó és prédikátor, feleslegessé téve az előző időkben használt egyéni táblázatokat. Ezt majd a későbbi fejezetben írjuk le a 733. oldalon. (lásd a pontos másolatot a 616. oldalon) Joseph Bates, a konferencia elnöke azt mondta:

„Ennek az összejövetelnek az elején Ch. Fitch és A. Hale testvérek bemutatták nekünk Dániel és János látomásait, melyeket vászonra festettek, prófétikus számokkal és a látomás végével, melyet ők táblázatnak neveztek. Fitch testvér magyarázatul lényegében ezt mondta: az elméjében forgatta ezt a dolgot, és úgy érezte, hogy ha valami effélét összeállítanának, egyszerűsíthetnék a tárgyat, és könnyítené annak nyilvánosság elé tárását. Ekkor egy új fény látszott felragyogni. Ezeken a testvéreken beteljesült a jövendölés, melyet Habakuk mondott 2468 évvel ezelőtt: 'És felelt az Úr és mondá: Írd fel a látomást, és vésd táblákra, hogy könnyen olvasható legyen!' Ez a gondolat olyan világos lett mindenki számára, hogy egyakarattal határozták el ezen táblázatból 300 példány másolatának haladéktalan elkészítését, hogy azok, akiket érdekel az üzenet, olvashassák és tovább adhassák.”

A millerita hírnökök által készített híres „1843”-as táblázat

Ez a Dániel és Jelenések próféciaiához készített összetett táblázat, amelyet Charles Fitch és Apollos Hale tervezett, és a millerita Általános Konferencia elfogadta, és ez háttérbe szorított minden előbbi táblázatot. Használata a mozgalom nyilvános képviselőinek azonosító jele lett a hét-hónapi szakasz alatt, melyet „1844”-re alapítottak és nem „1843”-ra.

(617) Ezen a konferencián „magasabb szintre” helyezték – mint ahogy ők nevezték - a második advent kérdését, az egyházak „butasága” és az idő rövideje miatt. A küldöttek között széles körben az a meggyőződés volt elterjedve, hogy az éjfélt kiáltást „egyértelmű megnevezéssel” közöljék, nemcsak a jellegét, hanem Krisztus második eljöveteleének időpontját is – kb. az „1843” évet. A bizottság javasolta, hogy a konferencia „határozottan vallja ezt a felfogást a világ előtt” és „kettőzött igyekezettel sűrűsítsen minden embert.” Ennek megfelelően megszavaztatták mindenkit, hogy visszautasítsa-e a világi ezer év tanítását és a zsidó nemzet helyreállítását Palesztinában, akár Krisztus második eljövetele előtt, vagy után, és kijelentse, hogy a prófétikus történelem következő nagy eseménye az első feltámadás lesz. A konferencia ezután 13 határozatot fogadott el, amely pontosan feltárja a vezetőség álláspontját abban az időben. Fontosságuk miatt teljes szövegüket közöljük:

„Ezért elhatározottak, hogy ennek a konferenciának a véleménye szerint, a legkomolyabb és nagyon fontos okunk van hinni azt, hogy Isten kijelentette a világ végének idejét, és hogy ez az idő 1843.

„Elhatározottak, hogy teljességgel elérkezett az idő azok számára, akik hisznek a mi Urunk Jézus Krisztus második eljöveteleében 1843-ban, hogy cselekedeteik által mutassák meg ebbéli hitüket.

„Elhatározottak, hogy nem mentesülünk Isten és embertársaink lelke iránti kötelességünk alól anélkül, hogy megtegyünk minden tőlünk telhetőt, hogy a lehető legalaposabban a világ elé tárjuk Isten igazságát e témában, amint ezt a Szentírásban találjuk.

„Elhatározottak, hogy mindannyian hangosan fel vagyunk szólítva, és ez az utolsó alkalom, hogy ezt a munkát a rendelkezésünkre álló összes lehetőség legjobb kihasználásával végezzük.

„Elhatározottak, hogy mi mindannyian kötelesek vagyunk ezt tenni ebben az évben, miközben azt kívánjuk, hogy bárcsak lezárulna a próbaidőnk, és Krisztus ítélőszéke elé vezetne bennünket.

„Elhatározottak, hogy határozottan szem előtt kell tartanunk, hogy (618) ebben az évben el kell mondani utolsó imáinkat, és megtenni a legutolsó erőfeszítéseket és elsírni a legutolsó könnyeinket is egy pusztuló világért.

Elhatározottak, hogy - mivel a prófécia minden olyan része, mely a világ végéig visz bennünket, bemutatja számunkra a széleskörű politikai és egyházi bűnözés létezését, egészen Krisztus eljöveteleig, aki majd elpusztítja őket; és hogy a dolgok természeténél fogva lehetetlen, hogy az evangélium egyetemesen érvényesüljön és a világon mindenkit megtérítsen a dolgok jelenlegi állapota szerint; ezért a Krisztus eljövetele előtti ezeréves lelki uralkodás elméletének nincs alapja az Isten ígéjében.

Elhatározottak, hogy a Krisztus eljöveteleét megelőző millennium eszméje, mikor az egész világ megtér és bűnösök nagy sokaságát mentik meg, egy félelmetes csalás, a béke és

biztonság kiáltása, mikor a hirtelen veszedelem az ajtó előtt áll, ami kétségtelenül lelkek ezreinek bizonyul örökkévaló halálnak és minél közelebbinek hirdetik az ilyen milleniumot, az irányzat annál veszélyesebb, mivel annál valószínűbb, hogy a bűnbánat elmulasztására bátorít, annak reményével, hogy a jövőben majd Istenhez térhetnek.

Elhatároztatott, hogy az Újszövetség íásaiban nyoma sincs a leghalványabb célzásnak sem arra, hogy a zsidók szó szerint vissza fognak térni a régi Jeruzsálembe; meggyőződésünk, hogy a bizonyítékokat az Ószövetségi jövendölésekből vették, és hogy e jövendölések már beteljesedtek abban, amit az evangélium eddig véghezvitt, vagy pedig abban vár beteljesedésre, hogy Ábrahám lelki magvát gyűjtik majd egybe az új Jeruzsálembe.

Elhatároztatott, hogy a testi Izrael Palesztinába visszatérésének eszméjét – akár a második advent előtt, akár után - csapdának tekintjük, mely által sokan örökre el fognak veszni.

Elhatároztatott, hogy a Krisztus eljövele utáni próbaidő elmélete egy ártalmas csalás, ami teljesen ellentmond Isten szavának, mely határozottan azt tanítja, hogy mikor Krisztus eljön, az ajtó bezárul, és aki nincs készen, soha örökké oda be nem léphet.

Elhatároztatott, hogy mivel rövid idő áll rendelkezésünkre az *Éjféli Kiáltás* hirdetésére, kötelességünk minden bölcs és alkalmas eszközt felhasználni e munka elősegítésére; és hogy a sátor-összejövetel néhány előnyös lehetőséget nyújtanak, amit nem tudunk máskülönben igénybe venni, tanácsoljuk ennek a konferenciának, hogy az ilyen összejövetel kínálta alkalmat fogadják el a mi vállalkozásunk előmozdítására.”³⁹

A legjobbnak azt gondolták, hogy tartsanak tovább néhány generál konferenciát Új-Angliában, ha még lesz idő a téli hónapokban. De mindenek előtt, ami a legfontosabb, ezen a héten javaslatot tettek, hogy próbáljanak meg kiszorítani néhány sátor-összejövetelt a következő nyárra. Ezeket a metodisták népszerűsítették, **(619)** és sokan, akik tartották a második eljövételben való hitet vagy hitték azt, metodisták voltak. Néhányan azonban aggályoskodtak. Hogyan foghat bele egy maroknyi adventista ilyen nagy vállalkozásba? Mások azt mondták, „Próbáljuk meg!” Végül megegyeztek, hogy megpróbálják.⁴⁰ Egy tábori összejövetel bizottságot - Ezekiel Hale, Henry Plummer and Timothy Cole – állítottak fel, hogy megvalósítsák tervüket; és a leghatékonyabb erőfeszítéseket tervezték „e nagy világhosszú terjesztésére”. Erről még szólunk majd.

IX. Az utolsó Általános Konferenciát Bostonban tartották

Az utolsó Általános Konferenciát ismét Bostonban tartották 1843. május 1-jén az Évforduló Hetében. A gyűlések közül a legtöbbet a millerita Szentsátorban tartották, melyben közel 4.000 ülőhely volt, néhány kisebb összejövetelen kívül, melyet Himes régi Gordon Street-i kápolnájában tartottak. Apollos Hale volt az elnök, és Nathaniel Southard a titkár. A

leghatásosabb előadók névsora – Whiting, Fitch, Litch, Hawley, Hale, Barry, Himes, Brown és Skinner. Gyűléseket tartottak reggel, délután és este.

Az esti üléseken kérdésekre válaszoltak, és az adventi ügy történetét vázolták, mint pl. azt a tényt, hogy 1798 előtt senki sem hangoztatta 1843-at, míg azóta a különböző országokban értelmezők serege helyeselte azt. Az egyházakban mindenhol érezhető volt az evangéliumi hit elhagyása, az evangéliumi elvek megtagadása és a racionalizmus, a szocinianizmus, transzcendentalizmus, valamint a neológia támadása. A próféciaértelmezés Történelmi Iskoláját az újonnan feltámadt futurizmushoz és preterizmushoz való ragaszkodás következtében most megkérdőjelezték. A bűn emberének a pápasággal való azonosítását megerősítették, és tudomásul vették, hogy a bűn emberének és a paráznak anyjának lánya a protestáns egyházak.

(620) A nyilvánosságnak szánt legfontosabb „Elvek Nyilatkozatát” öttagú bizottság készítette elő és az összegyűlt konferencia elfogadta azt. Eddig ez a millerita álláspontok legteljesebb és legvilágosabb megfogalmazása. Összefoglalva, a hit- és gyakorlati élet szabályait csak a Biblia irányítja; Krisztus személyes millennium előtti eljövetele; a próféciák majdnem teljesen beteljesedtek; az igaz halottak szószerinti feltámadása a második adventkor és ugyanakkor az élő igazak elváltozása; a föld és a gonoszok elpusztítása, az igazak örök otthona vagy az örökkévaló királyság; nélkülözhetetlen a bűnbánat és a hit; és minden dolognak a helyreállítása.

A földi millenniumot a zsidó nemzet helyreállításával együtt ismét hamis elméletnek jelentik ki. Védelmezik az idők jeleit, mint amelyek mind „1843”-ra mutatnak. De ismételten azt állítják, hogy ez az időpont nem főkérdés. A Bíró közel van, és nem késik. Nem bíznak az egyéni kijelentésekben, és mindennemű fanatizmust és erkölcstelenséget elítélnek. A mozgalom egyedüli célja az idők ismeretének terjesztése, mivel itt találkozott közös területen az összes adventhívő. Tervezték, hogy missziós küldötteket küldenek Nova Scotiába és Angliába, valamint segítséget a színes bőrűeknek. A dolgok most már gyors tempóban haladnak.

Tehát az Általános Konferenciák gondolata Bostonban kezdődött, és fejeződött is be, és Himes Gordon Street- kápolnájából indult és végződött, részben ezen a történelmi ponton.

JEGYZETEK

1. Charles E. Jefferson, *The Broadway Tabernacle of the Past and Future*, 14. o.

2. Susan Hayes Ward, A Broadway-i Imaház története, 32, 33. o.
3. ARTHUR TAPPAN (1786-1865) Amerikai kereskedő és emberbarát, 1812-ben egy nagy import vállalkozást alapított New York City-ben. Később segített létrehozni az Oberlin Főiskolát és az American Tract Society-t, valamint a Lane Teológiai Szemináriumot Cincinnati-ban. A rabszolgaság megszüntetésének lelkes híve és a New York-i Rabszolgatartás-ellenes Szövetség első elnöke volt. 1833-ban megalapította a New York-i Rabszolgafelszabadítót. 1833-ban kiszabadította William Lloyd Garrison-t a baltimorei börtönből és 1828-ban megalapította a New York-i Kereskedelmi Folyóiratot.
4. Susan Hayes Ward, az idézetben 33. o.
5. CHARLES G. FINNEY (1792-1875), ismert kongregációs lelkész és pedagógus, Connecticutban született. Miután híressé vált, mint az ébredések motiválója, 1833-ban kinevezték professzornak az Oberlin Intézetben vagyis Főiskolán, később pedig az első kongregációs gyülekezet elnöke, valamint lelkésze volt. Később 1848 és 1857 között Angliában irányította az ébredést. Az Új Iskola nézetei és az oberlini rabszolga-ellenes elvei évek óta ellenszenvenessé tették sok ortodox lelkész előtt és egyházi testületben.
6. Charles E. Jefferson, idézett műben 9, 10. o.
7. Az evangélizátor, 1834, november 8; Susan Hayes Ward, idézet a műből, 26, 27. o.
8. Lásd: 540, 541. o.
9. Susan Hayes Ward, idézett mű., 28. o.
10. Lásd: 330-339. o.
11. EDWARD WARREN ANDREWS kiváló lelkész családból származott. Az Union College hallgatója volt, majd az American Sunday School Union munkatársa volt. Jogi tanulmányai után három évig sikeresen gyakorolta a törvénykezést. De elhagyta a törvénykezést a szószékért és engedélyezték neki a prédikálást. 1837-ben felszentelték, és egy Hartfordi gyülekezetbe helyezték. Mint szóknoknak, rendkívüli ajándékai voltak. Csak 29 éves volt, amikor a Broadway Imaházba beiktatták.
12. I. m. xiii. o; Manual of the Broadway Tabernacle Church, 5, 6. o.
13. Susan Hayes Ward, idézett mű., 65. o.
14. New York Tribune, 1841. október 12. 2. o.
15. Signs of the Times, 1841. december 1. 129-133. o.
16. I. m. 131. o.
17. I. m.
18. I. m. 136. o.
19. I. m. 1842. január 15. 153-156. o.
20. I. m. 1842. február 15. 174. o; I. C. Wellcome, idézett mű 226. o.
21. Signs of the Times, 1842. február 15. 172, 172. o; I. C. Wellcome, idézet műből 226. o.
22. Signs of the Times, 1842. március 15. 189. o.
23. Litch, „The Rise and Progress of Adventism”, Advent Shield, 1844. 67. o.
24. Himes levele Litch-nek, (1842. április 22, 25); Signs of the Times, 1842. május 11. 41. o.
25. Signs of the Times, 1842. május 25, 62. o; I. C. Wellcome, idézet a műből, 231. o.
26. Litch, „The Rise and Progress of Adventism”, Advent Shield, 1844. május, 71. o; Signs of the Times, 1843. november 15. 110. o; 1843. január 4. 177. o.
27. Signs of the Times, 1843. február 22. 177. o.
28. A George Streeti 9 emeletes Philadelphia Museum – népszerű nevén Kinai Múzeumként ismert, egy-egy emeleti részén kínai kiállításra alkalmas – 238 láb nagyságú hatalmas

nézőtére, amely mintegy hatezer fő befogadására alkalmas. Gyakran volt fontos gyülekezések és más vallásos összejövetelek helyszíne

29. G. C. B. in Second Advent of Christ, 1843. február 22.
30. Signs of the Times, 1843. március 1. 189. o; The Pennsylvanian, 1843. február 10.
31. G. C. B. in Second Advent of Christ, 1843. február 22.
32. Philadelphia Public Ledger, 1843. február 8.
33. Litch, „The Rise and Progress of Adventism”, Advent Shield, 1844. május, 71. o;
34. Signs of the Times, 1843. május 31. 101. o.
35. I. m. 1843. június 7. 105. o; június 14. 114. o.
36. Midnight Cry, 1843. május 25. 73. o.
37. Signs of the Times, 1842. május 25. 60. o.
38. Bates, Second Advent Way Marks and High Heaps, 10, 11. o.
39. Signs of the Times, 1842. június 1. 69. o.
40. Litch, „The Rise and Progress of Adventism”, Advent Shield, 1844. május, 14. o.
41. On Futurism and Preterism, see Prophetic Fath, II. és III. kötet.
42. Signs of the Times, 1843. 105-109. o.